

Univerzita Pardubice

Fakulta filozofická

Katedra filozofie

**Myšlenka nenásilí v emendačním díle Jana Amose
Komenského**

BAKALÁŘSKÁ PRÁCE

Vypracovala: Gabriela Bílková

Vedoucí: Mgr. Jana Stejskalová

2017

Zadání práce

Zadání práce

Prohlašuji:

Tuto práci jsem vypracovala samostatně. Veškeré literární prameny a informace, které jsem v práci využila, jsou uvedeny v seznamu použité literatury. Byla jsem seznámena s tím, že se na moji práci vztahují práva a povinnosti vyplývající ze zákona č. 121/2000 Sb., autorský zákon, zejména se skutečností, že Univerzita Pardubice má právo na uzavření licenční smlouvy o užití této práce jako školního díla podle § 60 odst. 1 autorského zákona, a s tím, že pokud dojde k užití této práce mnou nebo bude poskytnuta licence o užití jinému subjektu, je Univerzita Pardubice oprávněna ode mne požadovat přiměřený příspěvek na úhradu nákladů, které na vytvoření díla vynaložila, a to podle okolností až do jejich skutečné výše. Souhlasím s prezenčním zpřístupněním své práce v Univerzitní knihovně.

V Pardubicích dne 22. 6. 2017

.....

Gabriela Bílková

Poděkování

Tímto bych ráda poděkovala vedoucí své bakalářské práce Mgr. Janě Stejskalové za její ochotu, trpělivost, cenné rady a věčné připomínky, které mi pomohly tuto práci zkompletovat.

Anotace

Bakalářská práce pojednává o myšlence nenásilí, která hraje v Komenského koncepci nápravy světa důležitou a klíčovou roli. Pozornost zaměřuje na biblické kořeny, filozofické základy Komenského irénismu a zamyšlení se nad úplným odstraněním válek. Nedílnou součástí míru jsou ekumenické koncily, mírový soud či tři tribunály. Mezi důležitostmi irénismu patří náprava věcí lidských, sebe sama, a zároveň i světské moci. Nalezneme zde i rady mířů.

Klíčová slova

Irénismus, mír, válka, náboženství, Bůh, řád, politika, filozofie

Abstract

This bachelor thesis deals with thought of non-violence which plays an important and key role in Comenius' conception of the reparation of the world. It pays attention to biblical roots, philosophical fundamentals of Comenius's irenicism and contemplation of absolute elimination of wars. Indispensable parts of peace are ecumenical councils, peace councils or free tribunals. Improvement of all things human, selfimprovement and also secular power belong among important aspects of irenicism. Councils of peace can be also found there.

Keywords

Irenicism, peace, war, religion, God, order, politics, philosophy

Obsah

1	Úvod.....	9
2	Komenského životní osudy.....	10
3	Co je irénismus?.....	12
4	Biblické kořeny Komenského irénismu.....	13
5	Filosofické základy Komenského irénismu.....	14
5.1	Řád – ordo.....	15
5.2	Světlo.....	16
5.3	Harmonie – panharmonie.....	17
5.4	Jednota, celek.....	18
5.5	Láska.....	20
5.6	Oproštěnost.....	20
5.7	Rozumnost.....	21
6	Zdokonalení politiky za účelem míru.....	21
7	Myšlenka míru ve filozofii, politice a náboženství.....	22
7.1	Jaká je nutnost mírového soudu?.....	23
7.2	Nezbytná náprava sebe sama.....	24
7.3	Náprava světské správy.....	25
8	Ekumenický koncil.....	27
9	Tři tribunály.....	27
10	Rady míru.....	28
11	Závěr.....	29

1 Úvod

Pokud se zamýšlíme nad podstatou míru, nenásilí, irénismu, otevírá se nám celé spektrum nejrůznějších otázek. Jaké postavení zaujímá myšlenka nenásilí v dějinách našeho národa a celého světa? Je nenásilí vůbec reálné nebo se jedná o pouhou utopickou vizi? Pokud je realizovatelné, jakou cestou k němu dospějeme? V souvislosti s tímto tématem mi vyvstává na mysli takových otázek celá řada, avšak kde na ně nalézt odpověď. Každá dějinná epocha s sebou nese projevy násilí a nenávisti, jinak tomu není ani dnes, kdy je myšlenka míru zaháněna čím dál více do pozadí a do popředí naopak vystupují netolerance, násilí, nenávisť, odpor (stále častější teroristické útoky, uprchlická krize apod.). A možná právě proto bychom se měli nad irénickými ideály hlouběji zamyslet a připomenout si, jakou cestou bychom se mohli vydat, aby se ona nenávistná situace alespoň dále neprohlubovala. Při promýšlení tohoto tématu budu vycházet z myšlenkového odkazu našeho největšího irénika a filosofa nenásilí Jana Amose Komenského, především pak z jeho životního díla *De rerum humanarum emendatione consultatio catholica* (*Obecná porada o nápravě věcí lidských*) a spisku *Angelus pacis* (*Anděl míru*). Dále budu čerpat také z komeniologických studií Jana Patočky.

V práci nejprve nastíním dobu, v níž Komenský žil a zdůrazním ty aspekty, které formovaly jeho hodnotovou preferenci a které byly stěžejní pro promýšlení jeho irénických snah a koncepcí. Dále zevrubněji pojednám o biblických kořenech a filosofických základech Komenského irénismu. Následně se s ohledem na Komenského dílo zamyslím, zda je vůbec možné, aby došlo k úplnému odstranění válek a poukáži na to, že v ústředí všeho stojí napravení tzv. věcí lidských, tedy filosofie, náboženství a politiky.

Komenského celoživotní mírové snažení charakterizovalo heslo: „*Omnia sponte fluant, absit violentia rebus*“.

2 Komenského životní osudy

Na úvod poznamenejme, že války, náboženské rozepře a bezútěšná společenská situace se zasloužily o to, že promyšlení otázek míru a usmíření se staly jedním z Komenského stěžejních témat. Komenský (1592–1670) se musel během svého života vypořádat s několika silnými otřesy. První krizi v životě pocítil již ve velice útlém věku při smrti svých rodičů a sester. „Je však příznačné, že bouře, která jej připravila o domov a rodinné prostředí, netýkala se jenom jeho rodiny, ale také jeho rodinného kraje, ba celé Moravy a celé střední Evropy.“¹ V době, kdy po smrti rodičů pobýval u své tety Zuzany Nohálové ve Strážnici, kde také navštěvoval bratskou školu, byla Strážnice roku 1605 zcela vypálena a zpusťována vojsky sedmihradského knížete Štěpána Bočkaje. „Poprvé zasáhla do jeho života válka a konflikty, které nakonec se proměnily v trvalý požár Třicetileté války.“² Vypálení Strážnice mohlo být Komenskému prvním impulsem pro budování vize světa bez válek, násilí a utrpení. Dopady války i osobní bolestivé otřesy však Komenského pronásledovaly celý život. V době, kdy se v Čechách vedly boje o majestát Rudolfův, uvědomuje si Komenský, „že je to vždy boj na dvě fronty – nejen proti extrému konzervativnímu, nýbrž i proti extrému anarchickému, a po celý život se bude snažit najít střed mezi protireformačním konzervatismem a mezi tím, co považuje za rozkladné – čistě racionalistickými tendencemi v teologii, ve filozofii, v politice.“³

Třicetiletá válka znamenala pro Komenského dlouhé žalostné období. Jak však již upozornil Jan Patočka, „je pravděpodobné, že se [Komenský] podílel na propagandě protestantské strany v době před českým povstáním, jež bylo signálem k zahájení třicetileté války.“⁴ Pohroma, která nastala brzy po vzplanutí války, navždy změnila Komenskému život. Touto zlomovou událostí byla pro Komenského porážka českých stavů v bitvě na Bílé hoře. Povstání českých stavů bylo ukončeno, a tím začalo upevňování královské moci v českých zemích, jež bylo stvrzeno popravou 27 českých pánů (3 páni, 7 rytířů a 17 měšťanů) v červnu 1621. Dochází ke zrušení Rudolfova majestátu, násilné rekatolizaci a vyhánění nekatolických kněží ze země. Svou zemi je tak nucen opustit také Komenský.

Komenský je donucen se skrývat a brzy na to přichází následkem válečných nákaz o celou svou rodinu. To vše je důsledkem Komenského hluboké duševní krize, jejímž

---

¹ POLIŠENSKÝ, J., *Jan Amos Komenský*, Praha: Melantrich, 1972, s. 21.

² Tamtéž, s. 22.

³ PATOČKA, J., Jan Amos Komenský, in: Schifferová V. (ed.), *Komeniologické studie I*, Praha: Oikoymenh, 1977, s. 42.

⁴ PATOČKA, J., Jan Amos Komenský (Comenius), in: Schifferová V. (ed.), *Komeniologické studie III*, Praha: Oikoymenh, 2003, s. 421.

vyvrcholením jsou tzv. útěsné spisy. „Jsou to spisky, vyznívající pravidelně v trpkou kritiku soudobého stavu společnosti a v odvrát pozemského života.“⁵ Nejvýznamnějším z těchto spisů útěchy je *Labyrint světa a ráj srdce*.

Druhá polovina Komenského života se odehrávala mimo jeho vlast. „Od roku 1628 vyměnil Komenský život psance, doma pronásledovaného, za život exulanta.“⁶ Svět zůstává pro Komenského i nadále plný zla a ošklivosti, avšak vedle tohoto negativismu začíná ve světě nacházet také něco pozitivního, a totiž možnost vzdělávání člověka. Myšlenka výchovy napomáhá Komenskému k znovuoobnovení harmonie ve světě. Východiskem z labyrintu světa stala se tedy Komenskému výchova. „Výchova a výuka nejsou jen prostředky k dalším, vyšším životním cílům, nýbrž sám způsob, jak od nepravdy přejít k pravdě, od nicoty k bytí, od bloudění a zmatku k řádu a zákonitosti, že výchova je velkým obratem, který musí člověk provést ve svém životě, aby byl vskutku člověkem.“⁷

„Jako před dvaceti lety, když opouštěl vlast, stál Komenský koncem roku 1648 [opět] tváří v tvář tragické situaci. Naděje na návrat domů byla zmařena, stále jasněji však v něm nabývalo síly přesvědčení, že je údělem jeho i Jednoty, aby se stali setbou, z níž vzklíčí úroda pro nový, lepší svět.“⁸ Následky, jež pro Komenského vplynuly z vestfálského míru, zapříčinily, že Komenský upadá do další životní krize, neboť je definitivně zmařen jeho návrat do vlasti a umírá jeho druhá manželka. Komenský shledává jedinou naději a útěchu v práci na svých všenápravných dílech. „Vestfálský mír nepřinesl Evropě obecný mír, nemluvě už ani o míru spravedlivém.“⁹ Součástí konfliktu na severovýchodě Evropy byl i Komenský a jeho lešenská Jednota. „Osudy lešenské Jednoty byly ovlivněny i vlnou sociálně politických konfliktů, které v polovině 17. století otřásaly bezmála celou Evropu.“¹⁰

Další, v negativním slova smyslu zásadní událost, jež zasáhla nejen Komenského, nýbrž také celou Jednotu, bylo vypálení Lešna polským vojskem roku 1656. Důsledkem tohoto počínu byla pro Komenského ztráta jak majetku, tak mnohem bolestivěji vnímaná ztráta rukopisů. Komenský však na Polsko nikdy nezanevřel, neboť část Jednoty se do Lešna vrátila a Komenský považoval za svoji povinnost se o ni starat.¹¹ „Lešenská tragédie, která

---

⁵ POLIŠENSKÝ, J., *Jan Amos Komenský*, c. d., s. 40.

⁶ Tamtéž, s. 50.

⁷ PATOČKA, J. „Úvod prvního svazku Vybraných spisů J. A. Komenského“, in: *Komeniologické studie I*, c. d., s. 337.

⁸ POLIŠENSKÝ, J., *Jan Amos Komenský*, c. d., s. 82.

⁹ Tamtéž, s. 85.

¹⁰ Tamtéž, s. 86.

¹¹ Srov. POLIŠENSKÝ, J., *Jan Amos Komenský*, c. d., s. 99.

mohla znamenat konečné zhroucení všeho, oč Komenský usiloval, vedla v následujících letech místo toho k nevídanému vzepětí jako energie. Neštěstí bylo možno vyložit jako mocnou pobídku, že se blíží zvrat, že po nejčernější noci přijde svítání nového věku¹² To vše jen přižívalo a prohlubovalo Komenského touhu po světě bez nenásilí, po míru a usmíření.

Záměrem této úvodní kapitoly nebylo uvést výčet tragédií Komenského života, nýbrž právě na základě těchto krizových událostí lze nejlépe vykreslit, čím byl Komenský ovlivněn a následně poháněn při promýšlení svých irénických snah a touze po světě bez válek a násilí. Třicetiletá válka a války bezprostředně následující zcela zásadním způsobem ovlivňovaly chod nejen Komenského života, nýbrž také celé Evropy.

3 Co je irénismus?

Slovo irénismus je odvozeno z latinského slova *eirené*, což v překladu znamená pokoj, mír. Irénismus lze charakterizovat jako úsilí o nenásilnost či smíření v oblasti církevní a konfesionální.¹³ Jan Patočka píše ve svých spisech o Komenském: „dnes v [Komenském] vidíme rovněž jednoho ze zakladatelů moderních mírových snah, kterým dal nejhlubší filozofický podklad.“¹⁴ Na Komenském můžeme obdivovat, že i přes nepřízeň osudu nepřestával bojovat za svět lepší, napravený, oproštěný od jeho rozkladných tendencí a že se snažil nastolit harmonický stav i v časech nanejvýš neharmonických.¹⁵

Patočka ve fragmentu „Komenského mírové úsilí“ naznačuje některé zvláštní vlastnosti Komenského pacifismu, a to zejména jeho jistou stranickost: Komenský „není pacifistou v moderním smyslu ‘au-dessus de la mêlée’, nad vřavou – Komenský vždy byl jednou ze stran, stranicky vášnivým – ovšem potlačené, utlačované strany.“¹⁶ Jan Patočka upozorňuje na historické příklady toho, kdy „Komenský zůstává straníkem“ a kdy „mohlo být řečeno, že není ve skutečnosti činitelem míru, nýbrž fakticky propagátorem války, vskutku za třicetileté války bojoval proti předčasnému skončení,¹⁷ permanentně propagoval boj proti papežství a Habsburskému domu apod.¹⁸ „To všecko [je] pravda, a přece Komenský ve svém jádře je myslitel harmonie. V tomto hlubším smyslu je i myslitelem míru, myslitelem *podstaty*

---

¹² POLIŠENSKÝ, J., *Jan Amos Komenský*, c. d., s. 99.

¹³ Srov. KRAUS, J. – PETRÁČKOVÁ, V., (ed). *Akademický slovník cizích slov*, Praha: Academia, dotisk, s. 347.

¹⁴ PATOČKA, J., „J. A. Komenský“, in: *Komeniologické studie I*, c. d., s. 58.

¹⁵ Srov. tamtéž, s. 58.

¹⁶ PATOČKA, J., „Komenského mírové úsilí“, in: *Komeniologické studie III*, c. d., s. 592.

¹⁷ Tamtéž, s. 593–594.

¹⁸ Srov. tamtéž, s. 593–594.

míru. Ne mír za každou cenu, mír, který je ve skutečnosti jen mír hřbitova, poddanství, vlády tyranie a to znamená falše, nepravdy, bludu.“¹⁹

„Komenského koncepcie míru vychází z koncepcie války.“²⁰ Války, hádky a společenské neshody jsou projevem lidského bloudění, zmatení a toho, že se člověk sám sobě odcizil.²¹ Člověk zanechán sám sobě nezbytně a nutně bloudí, upadá a je ztracen v labyrintu. Jediné východisko z tohoto stavu spatřuje Komenský ve všeobecné výchově. Komenský je totiž přesvědčen, že člověk je ve skutečnosti harmonie, avšak porušená. A proto navrhuje „naladit [ho] znovu, učinit z bytosti uzavřené do soukromých úzkých zájmů tvor[a] universální[ho], který existuje v celku a pro celek.“²²

4 Biblické kořeny Komenského irénismu

Komenský jakožto hluboce věřící křesťan a vzdělaný teolog vystavěl svůj irénismus na Bibli, zejména na části nazývané pacifismus Nového zákona. S tradicí křesťanského pacifismu byl spjat především Petr Chelčický a Jednota bratská, v níž byla tato tradice udržována a pěstována, a kde zároveň Komenský působil jako kazatel a biskup. „Komenského mírové smýšlení navázalo přirozeně na českobratrskou smířlivost a tím posléze na tradici Chelčického; živilo se snahami o jednotu mezi evangelickými církvemi, s nimiž se Komenský seznámil již v Heidelbergu vlivem svého učitele D. Parea.“²³ „Jednota bratská v sobě zahrnovala množství více či méně radikálních tendencí, z nichž se žádné nepodařilo zemi sjednotit.“²⁴ Neboť ti, kteří propagovali revoluční program, jejímž základem bylo opírání se o sílu lidového vojska, které se dopouštělo násilí na lidech ve svém okolí, ale i v zahraničí, se postupně stávali součástí dobrodružství pro zemi nepředstavitelně katastrofální.²⁵

Na tomto místě bych chtěla v krátkosti poukázat na biblické kořeny Komenského irénismu, protože ty nelze v souvislosti s Komenského irénismem opomenout. Jednat mírově znamená pro Komenského jednat evangelicky, protože evangelium je evangelium pokoje. V *Andělu míru* rozšiřuje Komenský místo z Lukášova evangelia „pokoj domu tomuto“

---

¹⁹ PATOČKA, J., „Komenského mírové úsilí“, in: *Komeniologické studie* III, c. d., s. 594.

²⁰ Tamtéž, s. 594.

²¹ Srov. tamtéž, s. 594.

²² Tamtéž, s. 594.

²³ PATOČKA, J., „Doslov“, in: *Posel míru a blaho národů*, Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1956, s. 138.

²⁴ PATOČKA, J., „Komenského husitské antecedenty“, in: Schifferová V. (ed.), *Komeniologické studie* II, Praha: Svoboda 1998, s. 111.

²⁵ Srov. tamtéž, s. 111.

(Luk. 10, 5) na universálně platné „Pokoj i jiným křesťanským národům! Pokoj celému světu!“²⁶

Komenský se však opírá také o Starý zákon a je přesvědčen o tom, že na počátku byl všeobecný mír, soulad, ale byl porušen prvotním hříchem, za který jsou zodpovědní lidé. Pokud by nedošlo k pádu v ráji, všude by byl nastolen kvetoucí řád, mír a pokoj a nedošlo by k narušení vztahů ve společnosti. Komenský věřil v obnovu rajskeho stavu před pádem mezi všemi stvořeními: Vlk bude pobývat s beránkem, levhart s kúzletem odpočívat. Tele a lvíče i žírný dobytek budou spolu a malý hoch je bude vodit. (Izajáš. 11, 6). Nikdo už nebude páchat zlo a šířit zkázu (Izajáš. 65, 25). Křesťanský pacifismus byl pro Komenského jako dosazené poslední části puzzle, neboť pacifismus kladl důraz na nenásilí, smíření, odpuštění, lásku a toleranci.

5 Filosofické základy Komenského irénismu

Je nutné vyslovit, že právě Komenský je první představitel mírové harmonie. Komenského irénické kořeny nepocházejí z úsilí o smír církevní, nýbrž ze snah pansofických, lze říci filozofických.²⁷

Komenský se nám v dnešní době jeví jako mnohem jednotnější, smělejší a geniálnější než předchozím generacím, a to i přesto, že jeho *Obecná porada* je pro dnešní dobu pouhou utopií. Podle Komenského všechny hádky, rozpory a napětí světa zmizí, když nastane shoda, paralelnost, harmonie.²⁸ „Zde tkví také všechny Komenského „vynálezy“, ať běží o souběžnost mezi zjevy přírody, lidskými dovednostmi a zásadami pedagogickými, vyvozenými z oněch podle universální analogie, nebo o souběžnost mezi věcmi a výrazy jazykovými, jež vedla jednak k té encyklopedické učebnici jazykové, kterou byla Brána jazyků, jednak v pansofické encyklopedii, jakou měla býti původně Brána věcí.“²⁹ Je důležité, abychom si uvědomili, že lidská společnost je založena na celkovosti, jednotě a souladu.³⁰

---

²⁶ KOMENSKÝ, J. A., *Posel míru a blaho národů*, c. d., s. 71.

²⁷ Srov. tamtéž, s. 138–139.

²⁸ Srov. tamtéž, s. 140.

²⁹ Tamtéž, s. 140.

³⁰ Srov. tamtéž, s. 140–141.

5.1 Řád – ordo

„Bůh je Bohem řádu, a proto už nyní nehodlá trpět žádné zmatky.“³¹ Ve světě panuje řád, který mu byl vložen a vtištěn samotným Bohem. S tím však nutně souvisí, že jeho porušování, jež mají na svých bedrech lidé, znamená odklon od toho řádu a potažmo Boha, a tedy rozpoutávání nepokojů, válek, sporů či hádek.

Komenský spatřoval základ řádu ve společenství, které vznikalo v domácnostech, rodinách, následně osadách, obcích, krajích a nakonec říších. Ústřední myšlenku společenství popisuje Komenský jako spojení údů v jedno tělo, jež je řízeno jednou hlavou, aby nastal pořádek.

Komenský je přesvědčen o tom, že řád je uváděn ve zmatek, pokud se ženeme za vládou nebo se naopak vládě vyhýbáme. Komenský tvrdí, že právě lidé, kteří si takto počínají, mají méně rozumu než nerozumná zvířata, která se drží jen svého živlu a řádu, který jim byl dán Bohem.³² „Napadáme jedni druhé i z druhého světa, abychom se mohli olupovat, pustošit a ničit, *ačkoliv máme společnou přirozenost.*“³³ Je tedy potřeba, aby všude vládl řád a hlavně aby nikdo pro svou vlastní potřebu a výhodu neuchvacoval výhod cizích hřeše proti zákonům věčného pořádku.³⁴ „Pokud totiž nás samotné i naše záležitosti nepřivedeme k tak trvalému, věčnému a neměnnému pořádku, nikdy nedospějeme ke shodě, vždy budeme v rozepři, a čím větší budou naše diskuze a spory, tím to bude horší.“³⁵

Také v politických věcech Komenský usiloval o mír mezi lidmi. „Je jisté, že základ správného řádu ve všem, co se týká člověka, a osa veškerého lidského štěstí je v tom, aby každý, kdo je určen k vládě nad jinými, chtěl, mohl a uměl rozumně ovládat především sama sebe.“³⁶ Pokud by sám sebe ovládat nechtěl, neuměl a nemohl, vedlo by to ke zkáze. „Schopnost ovládat člověka, vládce všeho, je tedy umění nad všechna ostatní, a to i tehdy, když jde pouze o sebevládu, o vládě nad jinými, kdož s námi sdílejí lidskou výjimečnost, ani nemluvě.“³⁷ Stane-li se toto pro všechny prioritou, bude všude moci nastat řád, mír a klid.

---

³¹ KOMENSKÝ, J. A., *Obecná porada o nápravě věcí lidských*, sv. III, c. d., s. 327.

³² KOMENSKÝ, J. A., *Obecná porada o nápravě věcí lidských*, sv. I, c. d., s. 92.

³³ Tamtéž, s. 92.

³⁴ KOMENSKÝ, J. A., *Anděl míru*, c. d., s. 47.

³⁵ KOMENSKÝ, J. A.: *Obecná porada o nápravě věcí lidských*, sv. I. c. d., s. 116.

³⁶ Tamtéž, s. 89.

³⁷ Tamtéž, s. 90.

5.2 Světlo

Světlo je pro Komenského záračným paprskem, který se rozlévá po všech věcech a odhaluje je. Ze světla vychází radost, láska, pravda, znalost věcí a lze ho označit za symbol života. Opakem světla je tma, která v kontrastu se světlem věci zakrývá a zahaluje. Tma je pro Komenského ztělesněním zla, neznalosti věcí, smutku a smrti. Světlo se svými blahodárnými účinky může napomoci odstranění hádek a sporů, což je Komenského celoživotním cílem, neboť usiluje o odstranění tmy odevšad a následného rozšíření světla v podobě nápravy lidských věcí.³⁸

Komenský rozlišuje trojí druh světla, totiž světlo věčné, vnější a vnitřní. Věčné světlo lze charakterizovat jako záři, která je lidským smyslem nepřístupná a v níž přebývá Bůh. Opakem věčného světla je věčná tma, pro kterou není v Bohu neboli prameni světla žádného místa.³⁹

„Vnější světlo je ona záře, vnímatelná tělesným zrakem, již Bůh osvětlil toto své viditelné divadlo tělesného světa a jejímž nositelem jsou hvězdy na nebi, zvláště slunce.“⁴⁰ Kam se nedostane záře, tam vše zaplní tma. Komenský zmiňuje hluboké útroby země a v noci dokonce i její povrch.⁴¹

Nakonec světlo vnitřní chápe Komenský jako záři zažehnutou v mysli rozumného tvora. Toto vnitřní světlo Komenský dále dělí do tří stupňů – rozum, vůle a cit. Světlo rozumu nám napomáhá k porozumění věcí, a pokud je toto světlo jasné, nazývá se moudrostí, pravdivostí věcí. Jeho protějškem je tma, pro níž je typická neznalost věcí, otupělost a malátnost. Komenský dále pojednává o světle ve vůli, které nám napomáhá k dosažení správnosti věcí. Jeho opakem je opět tma chápaná jako nečistota mysli. „Lidé, kteří jsou jí poskvrněni, jsou nazýváni syny tmy, poněvadž mají zálibu v dílech tmy.“⁴² Poslední stupeň světla je v citu, který vznikl po poznání pravdy a účasti na svatosti. „Pro spravedlivého je zase světlo, radost pro ty, kteří mají přímé srdce.“⁴³ Jeho protikladem je sklíčenost mysli, která si je vědoma špatností. Je potřeba, abychom se této tmě vyhýbali a zaměřili se na zkoumání světla rozumu.⁴⁴

---

³⁸ KOMENSKÝ, J. A.: *Obecná porada o nápravě věcí lidských*, sv. I. c. d., s. 142.

³⁹ Srov. tamtéž, s. 142.

⁴⁰ Tamtéž, s. 142.

⁴¹ Srov. tamtéž, s. 142–143.

⁴² Tamtéž, s. 143.

⁴³ Tamtéž, s. 143.

⁴⁴ Srov. tamtéž, s. 143.

Komenský upozorňuje na skutečnost, že je důležité, abychom své plné soustředění upínali na cesty světla, nikoliv na cesty tmy. Tam, kde máme světlo čisté a jasné a kde před vůlí správně neseme své pochodně, tam nás vůle nutí k následování světla.⁴⁵ Kristus říká: „Světlem tvého těla je oko. Je-li tvé oko upřímné, i celé tvé tělo má světlo (L 11,34).“⁴⁶

Toužíme po světle, které by nám ukazovalo jen to, co je dobré a které by nás za tímto dobrým lehce vedlo, a to bez zbytečného bloudění a omylů. Dále po takovém, které by nám napomáhalo k tomu, v co máme doufat či věřit, ale i co máme vlastnit i čeho užívat. Toto vše by nám usnadnilo práci, kdybychom jasně viděli, co na světě své místo má nebo nemá. Je ale důležité si uvědomit, že právě my jsme obklopeni mrakem a všechen ten temný chaos nás očarovává. To, co je špatné, se nám jeví jako dobré a naopak a právě odtud pocházejí převrácené úsudky. Z toho vyplývá, že právě my děláme chybu v úsudku, protože dáváme přednost špatnému před dobrým.⁴⁷ „Mýlíme se však proto, že dokud náš zrak nepadá přímo na věci, nýbrž jen na stíny věcí, musí být nutně zatemněn.“⁴⁸

Pouze pravé, plné a všeobecné světlo dokáže odstranit hádky a spory. „Každé hádání vzniká z rozpaků, rozpaky pak z nejasného poznání věci a to zase pochází buď z nejasného světla, nebo z částečného a kusého zkoumání věci, nebo v neposlední řadě z unáhleného úsudku.“⁴⁹ Každý z nás má tendenci chápat věci po svém, avšak ne vždy správně. Proto pokud budou věci správně osvětlené, budou se jevit přesně tak, jak se projevují, a tak nebude docházet k hádkám a sporům.⁵⁰

5.3 Harmonie – panharmonie

Harmonie úzce souvisí s kategorií řádu. Komenský vysvětluje harmonii na příkladu hudby nebo hodin a nabádá k tomu, aby vše, co je nesouzvukné, bylo odstraněno, protože stačí jeden jediný nesoulad, aby byla narušena celá harmonie. Komenský v *Obecné poradě o nápravě věcí lidských* uvedl příklad rozbitých hodin, které je potřeba opravit a poukázal, že nestačí opravit pouze jednu jejich komponentu, nýbrž je nutné, aby byly opravené ve všech svých částech. Teprve poté mohou správně sloužit svému účelu. Pokud tedy odstraníme nesoulad, bude moci nastat harmonie, usmíření a spojení lidstva.⁵¹ „Vysvobodíme tedy ze

---

⁴⁵ Srov. KOMENSKÝ, J. A.: *Obecná porada o nápravě věcí lidských*, sv. I. c. d., s. 143.

⁴⁶ Tamtéž, s. 143.

⁴⁷ Srov. tamtéž, s. 143–144.

⁴⁸ Tamtéž, s. 144.

⁴⁹ Tamtéž, s. 146.

⁵⁰ Srov. tamtéž, s. 146.

⁵¹ Tamtéž, s. 115.

zajetí Satanova líbeznost svaté harmonie, zprofanovanou bezbožným zneužíváním k bezbožnostem nebo nicotnostem, a přenesme ji k tomu nejvyššímu a svatosvatému užívání, aby původce harmonie byl veleben harmonickými melodiemi.“⁵²

Komenský zpozoroval v harmonii „klíč“ k otevření všech dveří, za které můžeme nahlédnout, budeme-li vedeni po správné cestě nápravy. Harmonie je tedy základ tvoření i poznávání všech věcí. Komenský vycházel z předpokladu, že všechno je všemu podobné, protože vše bylo vytvořeno podle týchž božských idejí, tedy podoby a obdobnosti jednotlivých vrstev všehomíru, které se postupně vzdalují od původní božské jednoty. V souladu s principem paralelnosti vypočítává Komenský tři světové vrstvy, a to božské, přírodní a lidské. Tyto tři vrstvy mají společné obecné principy, neboť Bůh stvořil přírodu i člověka podle týchž idejí. Člověk poznává, tvoří, učí sebe i jiné a své ideje získává ze stvořeného světa přírodního, ať už z vnějšího, viditelného či vnitřního, a to ve formě rozvíjení a vybavování toho, co má v sobě dáno předzkušnostně. V těchto dvou případech dochází k zrcadlení božských idejí, které jsou považovány za ontologický základ veškeré příbuznosti, paralelnosti, harmonie světa jako celku. Z hlediska toho, že se vše podílí na idejích boží mysli, tak lze říci, že i ony mezi sebou mají úcastenství a jsou si navzájem úměrné. Neboť co se shoduje se společným třetím, shoduje se mezi sebou.

„Hledáme-li příčiny zmatků, hlavní asi bude ta, že jak názory a knihy, tak i filozofie, teologie, politika, které dosud máme, jsou věci rozličné od rozličných lidí slátané a dosud nebyl učiněn pokus, aby byly uvedeny v zákonitost univerzální harmonie.“⁵³ Komenský v *Obecné poradě* uvádí Descartův příklad domu, kdy jeden člověk postavil dům a ostatní lidé ho rozšířili tím, že k němu přistavěli v různém čase různé pokoje. Čili pokud máme dílo, které bylo stvořené více lidmi, kteří spolu navzájem nesouhlasí a mají na stejné věci rozličné názory, nelze dospět k dokonalosti.⁵⁴ „Patrně nás náš Stvořitel stvořil tak harmonicky, že nejsme schopni snést žádnou disharmonii.“⁵⁵

5.4 Jednota, celek

V rámci Komenského všenápravných úvah (irénismus nevyjímaje), hraje velice významnou úlohu také pojem jednoty. Komenský je přesvědčen, že kde je množství, tam je také zmatek. Jednota je podstatou každého jsoucná, a tak se každá jednotlivina cítí ve své

---

⁵² KOMENSKÝ, J. A., *Obecná porada o nápravě věcí lidských*, sv. III, c. d., s. 402.

⁵³ Tamtéž, s. 322.

⁵⁴ Tamtéž, s. 322.

⁵⁵ KOMENSKÝ, J. A., *Obecná porada o nápravě věcí lidských*, sv. I, c. d., s. 129.

kůži, pokud udržuje jednotu.⁵⁶ Komenský odmítal cokoli kouskovitého, neboť nejednota působí rozdělení, a ta bolest, úzkost a zkáza.⁵⁷ „Všechna přirozenost se vyhýbá bolesti a těší se z lásky, a tak je naděje, že až budou objeveny spolehlivé základy pravé jednoty (a tedy pravdy a pokoje), všichni s radostí přiskočí a vzájemnou nenávist ochotně zamění za vzájemnou lásku.“⁵⁸

Bůh položil základy sjednocení a vzájemnosti mezi lidmi. „Stvořil jediného člověka jako jakýsi kmen stromu, z něhož brzy nato nechal vyrašit ostatní lidi jako větve stromu, ačkoliv mohl všechny lidi stvořit najednou, tak jako stvořil každého anděla zvlášť, takže existují každý sám o sobě a pro sebe.“⁵⁹ Tímto chtěl docílit toho, aby lidé existovali v nejužším sjednocení a vzájemnosti. Komenský přirovnával jednotu k mistrným hodinám, u nichž se všechny částice navzájem zachycují, řídí a doplňují, protože pohybem jediné části se uvede zbytek částí do pohybu.⁶⁰

Všechny hádky a spory následně vedly ke kacířství, odštěpenství, válkám v církvi a sektářství.⁶¹ Právě sekty jsou podle Komenského dílem satanovým, a proto bychom měli inklinovat k jednotě či celku. Komenský toužil po tom, aby se kterýkoliv člověk stal v sobě samém skutečnou jednotou bez jakékoliv rozvrácenosti.⁶² „My, celé lidské pokolení, s celým souborem věcí a se všemi kůry andělskými, abychom se stali jednotou pod oním jedním, opravdu jedním, vždy až na věky jedním, jemu samému jedinému buď čest a sláva na věky věků, amen!“⁶³

Celý náš svět je nedokonalý, protože je plný násilí, bojů a sporů, které ovlivňují nejen život každého člověka, ale také fungování škol a církve. A právě proto musí být tento svět napraven. „Náprava věcí lidských bude plná teprve tehdy, když bude provedena celkově a univerzálně, ve všech oborech zároveň, i v celku i v podrobnostech.“⁶⁴ Svět se stane celkem dokonalým, až lidé budou napraveni a s nimi všechno ostatní.

---

⁵⁶ Srov. KOMENSKÝ, J. A., *Obecná porada o nápravě věcí lidských*, sv. I, c. d., s. 104.

⁵⁷ Srov. tamtéž, s. 104.

⁵⁸ Tamtéž, s. 104.

⁵⁹ Tamtéž, s. 110.

⁶⁰ KOMENSKÝ, J. A., *Obecná porada o nápravě věcí lidských*, sv. III, c. d., s. 129.

⁶¹ Srov. tamtéž, s. 265.

⁶² Srov. tamtéž, s. 298.

⁶³ Tamtéž, s. 298.

⁶⁴ PATOČKA, J., „Období všenápravných snah“, in: *Komeniologické studie III*, c. d., s. 116.

Lidé odstoupili od jediného, a tím nastala situace, kdy od lidí odstoupila jednota.⁶⁵ Pokud se lidé vrátí k jedinému, jednota se navrátí k lidem. „Dokud jedni chtějí rozumět více a lépe než druzí, jedni mít více než druzí, vládnout říše než druzí, sedět blíže Bohu a líbit se mu více než druzí, dotud trvaly vzájemné řevnivosti, nenávisti a spory.“⁶⁶

5.5 Láska

„Lepší jest otevřené pokárání nežli láska skrytá; lepší jsou rány od toho, koho miluje, nežli lživé polibky od toho, kdo nenávidí.(Přísl. 27, 5, 6).“⁶⁷ Lásku můžeme spatřit v dobrotivosti, nenásilnosti, toleranci či dobrovolnosti. Je považována za sjednocující díl mezi harmonií (řádem, paralelností, jednotou, celkem) a mírem (pokojem, usmířením). Neboť Komenský lásku vystihuje jako pojítko řádu a lásky, protože Bůh je označován za lásku. Díky lásce nebude nikdo pro svou vlastní potřebu uchvacovat cizí výhody a hřešit tak proti zákonům věčného pořádku. Náprava věcí lidských tedy nutně souvisí také s obnovou lásky.⁶⁸

V ústřední nápravě sebe sama stojí trojí láska povinná: k sobě, k bližnímu a k Bohu. Láska k sobě dohlíží na to, abychom nedošli ke zničení sama sebe z důvodu nedbalosti. Láska k bližním zahrnuje, abychom nekazili lidi, které máme povznášet.⁶⁹ „Láska k Bohu, aby si je nezbavoval té cti a slávy, které nabývá ze spasení mnohých, také ze spasení tvého a těch, kteří mohou být zachráněni tvým přičiněním.“⁷⁰ Podle Komenského člověk, který se nezaměří na nápravu k sobě a v sebe, k Bohu a v Bohu, nemůže doufat v žádnou spásu, klid a žádné štěstí.⁷¹

5.6 Oproštěnost

„Bezpečným znakem slabosti je mnohost potřeb.“⁷² Oproštěnost úzce souvisí s duchovností, skromností, střídmostí, zdrženlivostí, jednoduchostí. Komenský pojednává o oproštěnosti, pokud se zamýšlí nad tím, jak se zbavit ctižádostivosti, přepychu a hýřivosti. Aby nastal konec sporů, je nutné utiшит lakotu a chtivost, protože kde je přepych a nádhera,

---

⁶⁵ KOMENSKÝ, J. A., *Obecná porada o nápravě věcí lidských*, sv. III, c. d., s. 432–433.

⁶⁶ Tamtéž, s. 433.

⁶⁷ KOMENSKÝ, J. A., *Posel míru a blaho národů*, c. d., s. 79.

⁶⁸ Srov. KOMENSKÝ, J. A., *Posel míru a blaho národů*, c. d., s. 87.

⁶⁹ KOMENSKÝ, J. A., *Obecná porada o nápravě věcí lidských*, sv. III, c. d., s. 430.

⁷⁰ Tamtéž, s. 430.

⁷¹ Srov. tamtéž, s. 373.

⁷² Tamtéž, s. 84.

tam nastávají zmatky, války, roztržky a zánik. Dojde-li k vyhubení sobectví, do všeho a všude se navrátí všeobecnost.⁷³

5.7 Rozumnost

Rozumnost je spjatá s umírněností, uvážlivostí, prozíravostí, moudrostí a spořádaností. Rozumnost spočívá v umění pečovat o svůj klid a naučit se brát ohledy na druhé. „Proč vlastně jedni pohrdáme druhými?“⁷⁴ Vždyť jsme všichni součástí jednoho světa, každý z nás byl stvořen týmž Bohem a právě on s námi nakládá, jak se mu to líbí. Komenský říká: „Bůh se stará o ty, kteří v pokoře bloudí, než o ty, kteří kráčejí pyšně po cestě pravdy.“⁷⁵ Proto je velmi důležité, aby všechny věci lidské byly v klidu a každý si mohl naložit se svým štěstím, jak uzná za vhodné.⁷⁶

Války mezi lidmi plodí bolest, zlo a násilí. Přesto je válek neustále dost a nemůžeme se jich nabažít, ale všeho ostatního se nasytíme snadno. „Máme-li jednou zmoudřít, zmoudříme již nyní!“⁷⁷ A proto není tedy naším úkolem nalézt spíše rady k míru? Kdo by chtěl žít ve světě plném válek, násilí, zla a bolesti? Nikdo, a proto je důležité, abychom usilovali o navrácení k rozumu. „Připusťme, že byly osudem určeny státům války, školám sváry, kostelům nenávisti, poněvadž nešlechtěnost věků si zasloužila biče toho druhu.“⁷⁸ A pojďme se zaměřit na osud míru, lásky a světla.

6 Zdokonalení politiky za účelem míru

Politika má být napravena především proto, aby žádný člověk nebyl ničím znepokojován, aby měl každý možnost klidně prožívat svůj život a zároveň užívat co nejsvobodněji společné svobody.⁷⁹ Cílem napravené politiky bude směřování národů do jednoty, kde budou eliminovány nejen války samotné, nýbrž také jejich příčiny. „Nebot' až dosud byly časy svárů; nyní budou časy míru.“⁸⁰ Lidská přirozenost klade důraz na rovnost ke svým bližním a zároveň i stejně svobodným. Rovnoprávnost lze charakterizovat heslem: co chceš nebo nechceš, aby ti jiní činili či nečinili, to ty bližním čin nebo nečin!⁸¹ Pro dosažení

---

⁷³ Srov. tamtéž, s. 84.

⁷⁴ KOMENSKÝ, J. A., *Obecná porada o nápravě věcí lidských*, sv. I, c. d., s. 110.

⁷⁵ Tamtéž, s. 128.

⁷⁶ Srov. tamtéž, s. 127.

⁷⁷ KOMENSKÝ, J. A., *Obecná porada o nápravě věcí lidských*, sv. I, c. d., s. 484.

⁷⁸ Tamtéž, s. 484.

⁷⁹ KOMENSKÝ, J. A., *Obecná porada o nápravě věcí lidských*, sv. III, c. d., s. 337.

⁸⁰ Tamtéž, s. 337.

⁸¹ Srov. tamtéž, s. 338.

míru je potřeba, abychom měli všechny prostředky u sebe a aby vše bylo v souladu. Je však reálné, aby došlo k úplnému odstranění válek?

„Boje jsou dílem ďábovým, jež Otec za svého věku neodstranil, nýbrž snášel a řídil.“⁸² Avšak o Kristovi je předobrazeno a předpověděno jinak. Nejdříve má strpení a snáší rozpory (L 2, 34; Mt 10, 34), ale nastane čas, kdy se zaměří na klid a boje ustanou.⁸³ „Ačkoli se zdá, že Bůh války častěji schválil a uložil, přece je jisté, že to nevyplynulo ze schvalování, nýbrž spíše ze spravedlivého dovolení a na bezpečné naznačení jeho hněvu vůči lidem.“⁸⁴ Války můžeme nalézt i v Písmu mezi projevy Božího hněvu a trestu, tak jako hlad i mor. „Když svaté evangelium ohlašovalo milost, tehdy hlásalo zemím mír a slíbilo Krista jako krále a knížete míru a s ním věk pokojný.“⁸⁵

7 Myšlenka míru ve filozofii, politice a náboženství

Z touhy po pravdě vznikla filozofie, z touhy po dobru náboženství pojednávající především o dobru nejvyšším, a nakonec z touhy po řádu politika.⁸⁶ Filozofii, náboženství a politiku neboli věci lidské považuje Komenský za základ lidského jednání.

Ve filozofii vznikají nejostřejší spory, a proto Komenský hledá mír myslí s věcmi skrze pravé poznání, aby rozumu nic neuniklo. Vše hledá prostřednictvím smyslů, rozumu nebo zjevení či samotné přirozenosti věcí.⁸⁷ Jakým způsobem? „Filozofie užívajíc všech prostředků poznání věcí, až po svědectví věcí.“⁸⁸

Pokud jde o politiku, Komenský shledává, že nejhorším projevem jejího nešťastného fungování jsou krvavé boje a války. A proto hlavním cílem politiky je zajistit takové podmínky, aby si lidé neškodili a zároveň našli mír s Bohem, který získáváme prostřednictvím smyslů, rozumu, zjevení a hlavně prostřednictvím samotné přirozenosti věcí.⁸⁹ Ve sporech o náboženství Komenský říká: „Velká část těch, kteří v nich běsní a neustále problémy komplikují, jsou právě ti, kdož by měli být původci míru a prostředníky mezi Bohem a lidmi.“⁹⁰ Zásadní chybu Komenský pociťuje u duchovních, kteří podceňují

---

⁸² Tamtéž, s. 339–340.

⁸³ Srov. tamtéž, s. 339.

⁸⁴ Tamtéž, s. 339–340.

⁸⁵ KOMENSKÝ, J. A., *Obecná porada o nápravě věcí lidských*, sv. III, c. d., s. 340.

⁸⁶ KOMENSKÝ, J. A.: *Obecná porada o nápravě věcí lidských*, Státní pedagogické nakladatelství, 1966, s. 82.

⁸⁷ KOMENSKÝ, J. A., *Obecná porada o nápravě věcí lidských*, sv. III, c. d., s. 344.

⁸⁸ Tamtéž, s. 344.

⁸⁹ Srov. tamtéž, s. 344.

⁹⁰ KOMENSKÝ, J. A., *Obecná porada o nápravě věcí lidských*, sv. I, c. d., s. 95.

učence a svědomí nevzdělaných.⁹¹ To může mít za následek, že duše učenců bude pohlčena úzkostí a trápením, nikoliv útechou a jistotou, jak by si každý přál.

Komenský mluví také o lidech, kteří byli náboženskými zmatky a hádkami vyděšeni natolik, že za jediné možné východisko považovali bezbožství.⁹² „Chtěli tak vyzkoušet, zda se nemůže lidskému duchu trochu ulevit, když odstraní Toho, před nímž se jinak musí navěky chvět.“⁹³

Paradoxním se může zdát, že jedním z důvodů, proč jsou války vedeny, je právě mír, neboť útočníci se snaží zachovat pokoj ve svých říších a královstvích, načež ti, kteří se brání, bojují za svoji svobodu a nedotčenost.⁹⁴ S válkami jsou neodlučitelně spjaty zbraně, které lidé používají, aby ochránili svůj majetek a život. „Naději, že svět bude jednou přiveden k pořádku, zvětšuje i samotná zuřivá nenávisť, kterou se navzájem stíhají všechny soupeřící strany v náboženství, filozofii i politice.“⁹⁵

7.1 Jaká je nutnost mírového soudu?

Hlavním posláním mírového soudu bude opatrování lidské moudrosti v ovládnání sebe samých po všech stupních k udržení lidské společnosti a jejich vzájemných styků, a tedy šíření spravedlnosti a míru po celém světě a včasné zabránění těm, kdo chtějí učinit válku.⁹⁶ Tento soud lze nazvat také jako direktorium mocností světa, senátem světa nebo aeropágem světa.⁹⁷ Správce můžeme nazvat jako mírovládce říší a jako takoví jsou považováni za nejvyšší obhájce míru. „Jejich zvláštní povinností bude bedlivě dbát pozor *na sebe sama* jako na měřítko a vzory spravedlnosti, pak *na spravedlnost samu*, po všech stavech lidské společnosti, na *ostatní dva sbory* jako na pomocníky v střežení řádu, konečně *na samého Boha*, věčného strážce spravedlnosti.“⁹⁸ Je důležité, aby se mírovládci chovali tak, jak chtějí, aby se chovali ostatní lidé, tedy spravedlivě, mírumilovně a vlídně. Mírovládci budou dohlížet na to, aby nedošlo k navrácení válek a krveprolití, tedy aby toto vše bylo zapomenuto a mohlo

---

⁹¹ Tamtéž, s. 95–96.

⁹² Srov. tamtéž, s. 99.

⁹³ Tamtéž, s. 99.

⁹⁴ Srov. KOMENSKÝ, J. A., *Obecná porada o nápravě věcí lidských*, sv. I, c. d., s. 104.

⁹⁵ Tamtéž, s. 104.

⁹⁶ KOMENSKÝ, J. A.: *Obecná porada o nápravě věcí lidských*, Státní pedagogické nakladatelství, 1966, s. 233.

⁹⁷ Srov. tamtéž, s. 233.

⁹⁸ KOMENSKÝ, J. A., *Obecná porada o nápravě věcí lidských*, sv. III., c. d., s. 357.

dojít k navrácení prvotního světa, jak předpověděl Kristus a apoštol. Jednalo by se tedy o všestranně pokojný svět.⁹⁹

Mezi další důležitou funkci mírového soudu patří zachování pokoje celého světa, přičemž budou vystavěny hráze proti válkám a následně znovunavrácen pokoj, který předpověděl Kristus (L 17, 26.27) a apoštol (1 Te 5,3).¹⁰⁰ Současně je důležité, aby se mírovládci zaměřili i na veřejné dílny k zachování míru, přičemž by na radnicích či tribunálech byla zřízená samospráva, která má předcházet hádkám a sporům nebo za jistit jejich brzké urovnání.¹⁰¹ Každý má právo na obhajobu a ochranu. Úkolem mírovládců bude zajišťovat pomoc z hlediska obživy, a to především v době klidu, protože její nedostatek často napáchá zlo a způsobí války.¹⁰²

„Dále mírovládci přihlédnou, zda veřejní soudci jsou takoví, jaké vyžaduje stav veřejného pokoje, zda všechny k vlastnímu vzoru utvářejí a utvrzují.“¹⁰³ Pro zachování pokoje a míru bez násilných prostředků jako žalářů, mečů nebo šibenic by mělo být ustanoveno univerzální právo, které by vycházelo ze zákonů Božích a které by se týkalo všech osob, které jsou jak součástí lidství, tak i božského světla.¹⁰⁴ „Ať žije král pokoje“ Ať žije jeho království v míru ode dneška až na věky! Amen aleluja! Amen aleluja!“¹⁰⁵

7.2 Nezbytná náprava sebe sama

Aby mohly být věci lidské napraveny, je zapotřebí, aby byl všude nastolen mír, protože během válečné doby nelze na nápravě pracovat. „Mnozí si všímají jiných, sebe nikdo; mnozí učí jiné, sebe nikdo; mnozí spravují a napravují jiné, sebe sama nikdo; mnozí dávají almužnu jiným, sobě nikdo.“¹⁰⁶ Nedílnou součástí nápravného procesu je napravení sebe sama. Cílem nápravy sebe sama je dosažení stavu, ve kterém nám bude dobře na duchu i na těle. Tohoto stavu dosáhneme tím, že se vůči věcem, lidem, ale i Bohu budeme chovat tak, abychom byli obklopeni ze všech stran mírem, pokojem, pomocí, ale i útěchou.¹⁰⁷ Nemějme nepřátele, ale soustředme se pouze na přátele, své blízké a všestranný mír.¹⁰⁸

---

⁹⁹ Tamtéž, s. 357–358.

¹⁰⁰ Srov. tamtéž, s. 358.

¹⁰¹ Srov. tamtéž, s. 358.

¹⁰² Srov. KOMENSKÝ, J. A., *Obecná porada o nápravě věcí lidských*, sv. III., c. d., s. 358.

¹⁰³ Tamtéž, s. 358.

¹⁰⁴ Srov. tamtéž, s. 358–359.

¹⁰⁵ Tamtéž, s. 359.

¹⁰⁶ Tamtéž, s. 369.

¹⁰⁷ Srov. tamtéž, s. 429.

¹⁰⁸ Srov. tamtéž, s. 429.

Nezbytnou a nenahraditelnou součástí nápravy je výchova, která člověka formuje, a tak ho zásadním způsobem ovlivňuje. „Pokud nebyli lidé od útlého věku vychováni skutečným dobrem, buď přivyknou skutečnému zlu, nebo trvale stůňou nejistotou o pravdě a dobru.“¹⁰⁹ Komenský zároveň touží po tom, aby byli vzdělávání všichni lidé bez ohledu na víru, rasu, rod. „První, čeho si přejeme, jest, aby tak plně a k plnému lidství mohl být vzděláván ne nějaký jeden člověk nebo několik jich nebo mnoho, nýbrž všichni lidé vespolek i každý zvlášť, mladí i staří, bohatí i chudí, urození i neurození, mužové i ženy, zkrátka každý, komu se dostalo údělu narodit se člověkem, aby konečně jednou bylo celé lidské pokolení vzdělané ve všech věkových stupních, stavech, pohlavích a národech.“¹¹⁰ Komenský požaduje, aby celý proces vzdělávání probíhal na universálním principu omnes (všichni lidé), omnia (ve všech možných věcech), omnino (všemi možnými prostředky).

7.3 Náprava světské správy

Základními kameny, na nichž lze vystavět lidskou společnost, je pokoj, bezpečno a blaho lidu. Komenský se domnívá, že tyto by se měly stát nejvyšším zákonem platícím jak pro království, tak i pro republiky.¹¹¹ „Pokud budou lidi usilovat o vzájemný mír proti vůli Boží, najdou opak míru, tedy urážky, výsměch a záhuby. A to Bůh nestrpí, protože je soudcem a chce, aby svět byl veden podle jeho vůle.“¹¹²

Vraždy byly prvním zločinem v prvním světě před potopou, proto Bůh zakročil na začátku druhého světa, ale i přesto nedošlo k jejich úplnému odstranění.¹¹³ „Nebo jestliže se ještě někdo o vraždu pokusí, budiž přísně zachován zákon Boží (Gn 9,6; Dt 21, 8.9).“¹¹⁴

Náboženské spory ničí jak náboženství, tak i státy. „Ukázalo se to na říši římské za prvních křesťanských císařů, kdy křesťané po dosažení svobody se rozdělili pro různé názory, tvořili mnoho sekt a tím zatahovali do strániectví i vladaře, až přikvačili Peršané, Saráceni, Turci a jiné barbarské národy, které vyvrátili říši.“¹¹⁵ Mezi základní povinnosti světské moci patří zastavení sporů a hádek.

---

¹⁰⁹ Tamtéž, s. 473.

¹¹⁰ Tamtéž, s. 15.

¹¹¹ Srov. KOMENSKÝ, J. A., *Obecná porada o nápravě věcí lidských*, sv. III., c. d., s. 406.

¹¹² KOMENSKÝ, J. A., *Anděl Míru*, Česká biblická společnost, Kalich, 1938, s. 49.

¹¹³ Srov. KOMENSKÝ, J. A., *Obecná porada o nápravě věcí lidských*, sv. III., c. d., s. 407.

¹¹⁴ Tamtéž, s. 407.

¹¹⁵ Tamtéž, s. 407.

„Mír celému světu!“¹¹⁶ V díle *Anděl Míru* Komenský popisuje Boha jako spasitele, který všechny povolává k míru. Nenávistníky má v ošklivosti. Vyslanci míru mají za cíl mír, nikoliv válku, a proto musí vést vyjednávání umírněné, nikoliv upřímné a vášnivé. Pokud budeme pod rukou Boha, tak králové a národy budou blaženi a naši nástupci budou žít v míru, ve stavech důvěry a odpočívání bohatém.¹¹⁷ Aby toto vše bylo platné, musíme se zaměřit nejen na věci lidí, práva a zákony, ale i na věci božské. Důležité je, aby mírová jednání byla ukončena šťastným závěrem. „Nezapisujte své dohody a smlouvy jen na pergamen, nýbrž do srdcí.“¹¹⁸ Je totiž nutné, aby veliké hrůzy, řeky nenásilností, podvodů a záhuby byly zastaveny. „Tedy ani války se nezastavují válčením, hádky hádkami, pronásledování pronásledováním, nýbrž tak, že se všechno toto obrátí v opak.“¹¹⁹ Pokud stát upravíme k zalíbení Božímu, tak si zasloužíme heslo: „Zde je království Boží na zemi, políbek spravedlnosti a míru.“¹²⁰

Velmi často se lidé snažili jakýmikoliv prostředky nastolit mír, dosáhnout rovnosti a ustanovit klid mezi národy. Ani smlouvy, pečete, čestná slova nestačila. Komenský říká: „Neznali cestu míru!“¹²¹ Umění míru a umění války označil Komenský za labyrint neboli bloudění bez konců. Komenský věnuje velkou pozornost válce Anglie a Nizozemí a je přesvědčen o tom, že pro dosažení příměří v každé válce je nutné, aby bylo na obou stranách jednáno umírněně. Každou válkou budou potrestány obě strany, ale zároveň jim bude uložena milost, kdy Bůh nedopustí úplně podlehnout. Komenský chtěl dosáhnout, aby naši nástupci dávali přednost míru před válkou. Nelze všechny nedostatky, nerovnosti vyrovnat.

Všechny spory a hádky Komenský považoval za projevy nelidskosti, protože člověk, který byl stvořen Bohem k obrazu Božímu, by měl být milý, klidný a vlídný.¹²² „Ale nyní, když se člověk odděluje od člověka, když člověk nedovede snášet člověka, když člověk zuří proti člověku, je to zřejmý úpadek lidskosti.“¹²³ Komenský se zamýšlí, zda se můžeme navrátit zpět k lidskosti a navrhuje tři cesty, z nichž první je, aby člověk zapomněl na minulé hádky, křivdy, či žaloby. Druhá cesta je nazvána vzájemnou snášenlivostí, kdy bychom měli respektovat názory jiných. Poslední cesta je cestou smíření, která nás nabádá, abychom

---

¹¹⁶ KOMENSKÝ, J. A., *Anděl Míru*, c. d., s. 16.

¹¹⁷ Srov. tamtéž, s. 73.

¹¹⁸ Tamtéž, s. 74.

¹¹⁹ Tamtéž, s. 75.

¹²⁰ KOMENSKÝ, J. A., *Obecná porada o nápravě věcí lidských*, sv. III, c. d., s. 418.

¹²¹ KOMENSKÝ, J. A., *Anděl Míru*, c. d., s. 21.

¹²² KOMENSKÝ, J. A., *Obecná porada o nápravě věcí lidských*, sv. III, c. d., s. 301.

¹²³ Tamtéž, s. 301.

navzájem sjednotili své chtění. Komenský je přesvědčen o tom, že pokud se vydáme po těchto cestách, dovedou nás do lepšího světa bez sporů, křivd a nenávisti.¹²⁴

8 Ekumenický koncil

Ekumenickými se nazývaly ty koncily, na nichž se scházeli biskupové, a to především z řad filosofů, politiků a teologů a společně pojednávali o tom, jak pomoci celé církvi. Toto nejuniverzálnější shromáždění má za úkol ukázat celému světu mír, spásu, světlo a varovat před tím, aby už nikdy nedošlo k navrácení temnoty, zmatků, pohromy.¹²⁵

“Na koncilu, jakého si žádáme neshromáždí se část církve, nebo část světa proti ostatním částem, ani strana proti straně k disputacím, hádkám, klamům, piklům a spiknutím jedněch proti druhým, nýbrž se sejdou aby všichni se všemi a pro všechny pokojně hledali společné dobro společnými poradami.”¹²⁶ Jednou z podmínek je znalost jazyků, aby se to sepsané mohlo šířit i do jiných národů. Pokud by nastala situace, že se nesejdou všechny státy, postačí, když se sejdou ty, které jsou z křesťanského světa.

Kdo svolává ekumenický koncil? “Králové a republiky křesťanského světa po jednomyslné dohodě, zejména však vítězové nad Babylónem, Kýrové a Dáreiové.”¹²⁷ Kdo bude pozván? Ekumenického koncilu se mají účastnit všechny kmeny a národy, které se nachází na tomto světě a mají dorazit zástupci, kteří se budou scházet na společných radách.¹²⁸ Jaké místo bude vhodné pro svolání koncilu? Je důležité, aby místo bylo vhodně položené a přístupné křesťanskému světu a zároveň, aby mu nechybělo nic, co bylo mohlo být zapotřebí během jednání. Komenský se domnívá, že by takovým místem mohly být Benátky. “Kdyby byla otázka o čase k svolání koncilu, odpovídám, že čas je určen na dobu hned po přemožení Goga; tedy již nastává.”¹²⁹

9 Tři tribunály

Komenský navrhoval zřízení *Collegia lucis* neboli sboru světla, světových konsistorů a mírového soudního dvora (senátu světa). „Budou to takřka tři univerzální léky proti pohromám, jimiž jsme až dosud byli bití, proti kacířství, pokrytectví a tyranství.“¹³⁰ Stěžejním

---

¹²⁴ Srov. tamtéž, s. 301.

¹²⁵ Srov. tamtéž, s. 418.

¹²⁶ KOMENSKÝ, J. A., *Obecná porada o nápravě věcí lidských*, sv. III, c. d., s. 419.

¹²⁷ Tamtéž, s. 420.

¹²⁸ Srov. tamtéž, s. 420.

¹²⁹ Tamtéž, s. 420.

¹³⁰ Tamtéž, s. 425.

úkolem těchto tří tribunálů bude zabránit neshodám, nerovnostem a roztržkám. Pokud by tyto tři tribunály nefungovaly, nelze se bavit o stálosti napravených poměrů.¹³¹

Komenský se snaží odstranit cokoliv, co by mohlo vést k překážkám všeobecné reformace, a tedy pokrytectví a tyranii. V tomto smyslu je nezbytné ustanovit ony tři tribunály (sbor světla, soud míru a konsistoř svatosti), které budou nápomocny v boji proti nim. Sbor světla bude mít za úkol pomocí světla odpuzovat temnoty bludů. Svatý konsistoř bude zachovávat horlivé pouto dokonalosti, lásky a úlohou soudního dvora bude udržení pořádku.¹³² V tomto případě je za soud označován lid. Horní předpoklad obsahuje trojí zákon Boží – zákon přírody, zákon tvorstva a zákon psaný. Do dolního předpokladu lze zařadit svědomí všech lidí. Závěrem soudu bude nadšený souhlas veškerého lidu.

10 Rady míru

„Válkami se říše světa hrozivě otrásají, ba vyvracejí“¹³³ Pojd'me nabídnout rady míru, aby se vše špatné obrátilo v dobré.¹³⁴ „Žily-li *státy* v osudných *válkách*, *školy* v *hádkách* a *církev* v *nenávisti*, poněvadž nešlechtnost světa si zasloužila takovéhle důtky, nám až se celým srdcem vrátíme k Bohu, zdroji to *míru*, *světla*, *lásky* a *požehnání*, *buď osudem souzen* *mír*, *světlo*, *láska* a *Boží požehnání* až na věky.“¹³⁵ „Kde jsou růže, tam jsou i trny!“¹³⁶ Proto musíme sebrat odvalu a usilovat o mír.

Je důležité najít cestu, která zajistí, aby všechna sporná tvrzení byla uvedena ve střední linii.¹³⁷ „Neboť spory a také bludy nepocházejí odjinud, než že lidé nedovedou ve své mysli uvést protiklady v soulad tak, jako Bůh svá díla i svá slova vhodně smísil z protikladů.“¹³⁸ Z tohoto vyplývá, že někdo si vybírá z Božích skutků a slov jen to, co je pro něj nejlepší a přitom zapomíná, že právě to má opačný smysl, zatímco jiný si vybere to druhé a zanedbá to první.¹³⁹ V případě dvou lidí, kdy ani jeden nemá v úmyslu ustoupit ze svého, hledají oba jiné způsoby možností, jak uniknout. „Tak Manichej, poněvadž nedovedl smířit světlo a temnoty, duše a těla vyhlásil dvojí oddělené království, světla, království temnot, a tím

---

¹³¹ Srov. tamtéž, s. 425.

¹³² Srov. tamtéž, s. 425.

¹³³ KOMENSKÝ, J. A., *Obecná porada o nápravě věcí lidských*, sv. III, c. d. s. 470.

¹³⁴ Srov. tamtéž, s. 470.

¹³⁵ Tamtéž, s. 470.

¹³⁶ Tamtéž, s. 472.

¹³⁷ Srov. tamtéž, s. 310.

¹³⁸ Tamtéž, s. 310.

¹³⁹ Tamtéž, s. 310.

způsobem (protože nedovedl původ všeho uvést na jediný princip, Boha) zanesl protiklad a boje až do samé věčnosti.“¹⁴⁰

11 Závěr

Cílem bakalářské práce bylo pojednat o myšlence nenásilí v Komenského všenápravném konceptu. V první kapitole jsem poukázala, že Komenského mírové snažení bylo formováno a vyživováno strastiplnými událostmi, které ho provázely po celý jeho život a formovaly tak jeho hodnotovou preferenci. Komenský je přesvědčen o tom, že člověk je pokažen, neboť sleduje své parciální a povrchní zájmy, a tak se vzdaluje od božské jednoty, která jediná je zárukou klidu a míru. S tím úzce souvisí, že je-li člověk takto zahleděn do sebe, a tím odcizen své pravé podstatě, nutně musí ve světě zabloudit. Nutným projevem a následkem takového bloudění a bludného stavu člověka jsou spory, hádky, neshody a války. Komenský nám svým dílem však odkrývá, že člověk je sice pokažen, ale pokud bude chtít a bude se snažit, může být napraven. S nápravou každého jednotlivého člověka jde ruku v ruce také náprava celého světa.

Abych poukázala na sofistickovanost Komenského všenápravné koncepce, zaměřila jsem značnou část práce k filozofickým základům Komenského irénismu, přičemž jsem věnovala pozornost kategoriím řádu, světla, harmonie, jednoty (celku), lásky, oproštěnosti a rozumnosti. Navázala jsem tím, že jsem ukázala, jaké Komenský navrhuje cesty k napravení jednotlivých tzv. věcí lidských.

Již Jan Patočka si v doslovu k *Poslu míru a blaha národů* pokládal otázku, zda mají Komenského mírové snahy něco příznačného, co ostatním dobovým myšlenkám chybí.¹⁴¹ Jan Patočka poukázal na propracovanost Komenského pansofických snah, potažmo celého všenápravného systému, jež měl posloužit k reformě lidského vědění a vyučování, a tak k napravení všech věcí lidských. V *Obecné poradě a nápravě věcí lidských* „(...) již všechny nápravné projekty, ať běží o encyklopedie všeho lidského vědění a jiné universální knihy, o soustavu výchovnou, o umělý jazyk mezinárodní, o plán všeobecného kongresu evropských politických činitelů a o mezinárodní tribunál, který má ve sporných případech provádět arbitráž, jsou nejen navrženy, nýbrž i předvedeny v systematickém celku.“¹⁴² Myšlenka mezinárodního soudního dvora nebyla za Komenského života veřejnosti známa, neboť vyšla

---

¹⁴⁰ Tamtéž, s. 310.

¹⁴¹ PATOČKA, J., „Doslov“, in: *Posel míru a blaho národů*, c. d., s. 137.

¹⁴² Tamtéž, s. 139.

na světlo teprve až ve spisech nedávno nalezených, avšak činí Komenského jedním z praotců moderních mírových snah.¹⁴³

Celkovou reformou lidského vědění lze dojít k nápravě lidských věcí, k tomu, aby byla člověku navracena jeho prvotní důstojnost, kterou ztratil. Zároveň je důležitá náprava sama sebe či náprava světské moci, jejímž hlavním úkolem je odstranit všechny hádky nepokoje a války. Pokud chceme, aby na tomto světě byl nastolen mír, je nutné, aby fungoval mírový soud, který se má postarat o zachování klidného a mírového života. Další možnosti jsou ekumenické koncily, což bylo shromáždění biskupů, jejichž cílem bylo pomoci církvi.

Komenský je pro vytvoření tří tribunálů - *Collegia lucis* neboli sboru světla, světových konsistorů a mírového soudního dvora (senátu světa). Úkolem každého tribunálu je směřování k zachování míru. V poslední kapitole jsem se zaměřila na rady míru, které nás ženu k zamyšlení, a proto bychom měli jít míru naproti.

---

¹⁴³ PATOČKA, J., „, Doslov“, in: *Posel míru a blaho národů*, c. d., s. 139

Bibliografie

I. Primární literatura

Komenský, Jan Amos, Obecná porada o nápravě věcí lidských I, Svoboda, Praha, 1992.

Komenský, Jan Amos, Obecná porada o nápravě věcí lidských III, Svoboda, Praha, 1992.

Komenský, Jan Amos.: Obecná porada o nápravě věcí lidských, Státní pedagogické nakladatelství, 1966

III. Sekundární literatura:

Patočka, Jan, Komeniologické studie I, Oikoymenh, Praha 1997.

Patočka, Jan, Komeniologické studie II, Oikoymenh, Praha 1998.

Patočka, Jan, Komeniologické studie III, Oikoymenh, Praha 2003.

Komenský, Jan Amos, Anděl míru, Kalich, Praha 1938.

Komenský, Jan Amos, Posel míru a blaho národů, Státní pedagogické nakladatelství, Praha 1956

Polišenský, Josef: Jan Amos Komenský, Melantrich, Praha, 1972

Kraus, J. – Petráčková, V., Akademický slovník cizích slov, Academia, Praha, 2001